

ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

В статті розглядаються питання, присвячені проблемі аналізу та систематизації термінологічної лексики соціально-педагогічної спрямованості. Проаналізовано особливості професійної лексики соціального педагога. Зроблено висновок щодо специфіки англійських термінологічних словосполучень соціально-педагогічної галузі.

Ключові слова: термін, професійна лексика, соціально-педагогічна спрямованість.

В статье рассматриваются вопросы, посвященные проблеме анализа и систематизации терминологической лексики социально-педагогической направленности. Проанализированы особенности профессиональной лексики социального педагога. Сделан вывод относительно специфики английских терминологических словосочетаний социально-педагогической отрасли.

Ключевые слова: термин, профессиональная лексика, социально-педагогическая направленность.

The article deals with the issues of study and systematization of socio - pedagogically oriented terminology vocabulary. The features of the social teacher's professional vocabulary are under analysis. The conclusion is drawn in regard to the specific features of English terminological word-combinations in the socially-pedagogical branch.

Key words: term, professional language, socio-pedagogical orientation.

Постановка проблеми. Нині активно розвивається міжнародна співпраця, відбувається поступове взаємопроникнення культур через обмін інформацією в різних сферах людської діяльності. Англійська мова — це універсальна мова комунікацій. Англійська мова фактично стає другою мовою людства. Фахівці соціально-педагогічної галузі часто бувають в іноземних країнах, де необхідні знання англійської. Вільне володіння іноземною мовою, разом з професійними навичка-

ми, дозволить фахівцю отримати гідну роботу і побудувати успішну кар'єру, співпрацюючи з закордонними фахівцями. Отже, володіння уміннями іншомовного мовлення є частиною професійної компетенції соціальних педагогів.

У сучасних умовах розвитку науки і техніки інтерес до дослідження професійної лексики тієї або іншої галузі знання поступово зростає. Пильна увага до мови різних спеціальностей обумовлена, передусім, тим, що спеціальна лексика займає важливе місце в системі загальнонаціональної мови. В результаті розвитку соціально-педагогічної галузі відбувається постійне розширення термінологічного складу мови, що відповідно спричиняє необхідність інвентаризації, уніфікації і кодифікації лексичних одиниць мови цієї спеціальності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя англomовне термінознавство представлено численними працями із різних галузей суспільної діяльності: кібернетики, економіки, медицини, лінгвістики тощо. Водночас англomовна термінолексика соціально-педагогічної галузі майже не досліджувалася у вітчизняному термінознавстві.

До питання про вивчення та систематизацію термінологічної лексики зверталися такі дослідники, як Г. М. Александрова, А. С. Герд, М. В. Марчук, В. П. Даниленко та інші. Так, наприклад, О. М. Галкіна-Федорук, О. С. Ахманова, А. В. Суперанська та ін. в своїх міркуваннях про професійну лексику вказують на її обмеженість соціальними рамками. На думку В. С. Унагаєвої, терміни відносяться до професійної лексики, мають строго науковий характер і використовуються у професійному спілкуванні представників даної сфери.

Метою роботи є проаналізувати особливості професійної термінолексики соціально-педагогічної спрямованості.

Виклад основного змісту дослідження. У зв'язку з постійним розвитком міжнародних відносин, організацією ділових поїздок, обміну фахівцями, а також участю в різних змаганнях, зборах, олімпіадах наша країна потребує фахівців, що не лише мають якісні знання у своїй професійній сфері, але і володіють достатніми знаннями англійської мови, які здатні гідно представити Україну за кордоном. Отже володіння уміннями іншомовного мовлення є частиною професійної компетенції соціального педагога.

Аналіз термінолексики соціально-педагогічної спрямованості є досить *актуальною проблемою* з практичної точки зору. Адже соціаль-

ний педагог — професіонал в конкретній галузі — все більше й більше прагне долучитися до роботи з іноземцями з метою обміну професійним досвідом. Отже професійна специфічна лексика фахівців цього напряму становить великий інтерес для лінгвістики.

У сучасному мовознавстві існують різні погляди щодо визначення спеціальної професійної лексики. Тому вважаємо за потрібне спочатку дати визначення тотожних понять “термін”, “професійний жаргонізм”, “професіоналізм”, “професійна лексика”.

Термінологія (від латинського *terminus* — рубіж, межа) — сукупність термінів, що обслуговують певну сферу знань, пов’язаних із системою понять: мистецтво, техніка, виробництво тощо. Це особливий пласт лексики, який піддається свідомому регулюванню та упорядкуванню. На думку вчених, слово “*термін*” уперше з’явилося у Німеччині 1876 року. Синонімом термінології у цьому значенні є терміносистема [1].

Основними ознаками терміна є: системність, наявність дефініції, тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, тобто термінології певної галузі; стилістична нейтральність; точність семантики, висока інформативність. Ці ознаки реалізуються лише в межах терміносистем, за їх межами термін втрачає свої дефінітивні та системні характеристики — детермінологізується, тобто переходить у загальноживану лексику [1].

До “професійних жаргонізмів” О. А. Покровська відносить конотативно марковані вислови, що не виражають наукового поняття і не мають дефініції, але задовольняють потреби професійного спілкування у певній галузі. І, нарешті, “професійна лексика” визначається як слова, вирази, звороти мови, що властиві спілкуванню людей, пов’язаних із певною галуззю діяльності [2: 36–37].

В. М. Прохорова [4: 153–159] відзначає, що професіоналізми і жаргонізми схожі за грубою експресією, за тим, що названі одиниці не становлять самостійних мовних підсистем зі своїми граматичними особливостями, а є лексичними комплексами, порівняно обмеженими в кількісному відношенні. Якщо складним завданням є відмежування термінів від професіоналізмів, то знайти критерії розрізнення названих одиниць практично неможливо (свідченням цього є майже тотожні визначення професійної лексики та професійних жаргонізмів, подані О. А. Покровською).

Так М. І. Фоміна пропонує професіоналізми і терміни розглядати як певні різновиди спеціальної лексики; термінологічну лексику до-

цільно кваліфікувати як “слова і словосполучення”, використовувани для логічно точного визначення спеціальних понять, встановлення змісту понять, їх відмінних ознак” [7: 177].

Ми поділяємо думку науковців О. В. Суперанської, Н. В. Подольської, Н. В. Васильєвої [3: 27], які зазначають, що жаргонізми не відносяться до спеціальної фахової лексики. Вони тлумачать їх як особливі, яскраві, модні слівця, характерні для окремих соціальних груп, і вважають, що вони практично нічого не додають до мови, а лише створюють особливий колорит мовлення.

Безперечно, основним об’єктом термінознавства є спеціальна лексика, яка, однак, в працях різних вчених номінується і позиціонується по-різному: “мова для спеціальних цілей”, “мова спеціальності”, “професійний мова”, “професійне мовлення” та ін. У працях одних вчених поняття “мова спеціальності”, “мова для спеціальних цілей” і “професійний мова” ототожнюються, інші ж вчені, навпаки, дані поняття чітко розмежовують. Так, наприклад, Е. М. Галкіна-Федорук, О. С. Ахманова, А. В. Суперанська та ін. в своїх міркуваннях про професійну мову вказують на її обмеженість соціальними рамками. У “Словнику лінгвістичних термінів” О. С. Ахманової професійна мова визначена як “соціальні діалекти цієї мови, що існують серед осіб, що належать до однієї і тієї ж професії” [6: 534]. Мова для спеціальних цілей (LSP) являє собою сукупність лексичних одиниць, які називають поняття спеціальної галузі знання або діяльності. До його складу входять і терміни.

Професійна лексика властива певній професійній групі; це лексика, яка використовується в мовленні людей, об’єднаних спільною професією, для неформального спілкування. На наш погляд, саме неофіційність, розмовний характер, експресивність є основними семантичними маркерами професійних слів соціально-педагогічного напрямку. Проте практично провести чітку грань між термінами та професіоналізмами дуже важко, оскільки і ті, і інші є елементами мови професійної комунікації. Слід погодитися з С. Д. Шеловим в тому, що межі між цими поняттями є рухомими і прозорими.

Розгорнуте тлумачення “терміну”, до якого приєднуємося й ми в даному дослідженні, подає Ф. А. Циткіна: “Термін — це спеціальне слово або словосполучення, яке вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання — науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо” [5]. Крім того, у дослідженні Ф. А. Циткіної закладено основи порівняльного тер-

мінознавства, запропоновано методики порівняльного дослідження термінів у структурному та семантичному аспектах.

Матеріалом нашого дослідження стала вибірка термінологічних одиниць, складена шляхом опрацювання двомовних тлумачних, енциклопедичних, спеціалізованих словників і текстів навчального посібника “English for social teachers” (Мартінова Р. Ю., Алексєєва О. Б., Мулик К. О.). Даний навчальний посібник являє собою інтегрований курс навчання професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів засобами англійської мови. Матеріал, який викладено, відповідає запрограмованій тематиці курсу “Соціальна педагогіка” (автор проф. І. М. Богданова). Англомовна лінгводидактична версія даного курсу заснована на засадах інтегрованого процесу навчання, в якому синтезовані цілі, зміст, методи і засоби навчання професійної та англомовної мовленнєвої діяльності.

За структурною характеристикою переважна більшість лексичних одиниць соціально-педагогічної тематики є похідними. Вони включають терміни, створені за допомогою різних способів словотворення (суфіксація, префіксація, близько 70 %) та складні терміни (терміні-словосполучення, близько 30 %). Усі терміни за своєю будовою поділяються на:

- прості (складаються з одного слова): society — суспільство;
- складні (складаються з двох слів): holistic education — загальна освіта.

Для термінології соціально-педагогічної спрямованості є характерним використання ряду суфіксів та префіксів:

1) суфікси:

- tion (generation, violation); -or (editor, mentor);
- ment (punishment, judgement); -er (teacher);
- ence (reference, consequence),

2) префікси:

- dis- (disabled); up- (upbringing);
- re- (recognition); ir- (irrespective);
- in (inherently).

Розповсюдження префіксального та суфіксального способу творення термінів зумовлене продуктивністю префіксації в утворенні іменників. Таким чином, продуктивність словотворчих засобів, а відповідно і структура термінів, у соціально-педагогічному мовленні залежать від загальномовних тенденцій, а також природи понять, які висловлюють терміни.

Найважливішою ознакою складних термінів соціально-педагогічної спрямованості є їхня відтворюваність у професійній сфері, вживання для вираження конкретного спеціального поняття. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного професійного поняття. Термінологія для терміна є тим полем, яке дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна.

В англійській соціально-педагогічній термінології існує ряд термінів, які складаються з декількох компонентів. Наприклад:

hierarchy of needs — ієрархія потреб

social work — соціальна робота;

applied sciences — прикладні науки.

Зіставлення структурної організації термінологічних словосполучень в англійській соціально-педагогічній термінології дозволило виокремити наступні найбільш продуктивні моделі:

Adj+N: social discipline — соціальна дисципліна, social work — соціальна робота.

N+N: education department — відділ освіти, home task — домашнє завдання.

Adj+N+N: primary education department — відділ початкової освіти, New Education Movement — новий напрям в освіті.

N+N+N: society life contribution — внесок в соціальне життя.

Аналіз синтаксичних зв'язків і ступені їх стійкості усередині термінологічних словосполучень в англійській терміносфері соціально-педагогічної спрямованості виявив, що стосунки між терміноелементами усередині багатокомпонентних словосполучень оформляються переважно за допомогою порядку слів, прийменників або союзів (to bring up a child — виховати дитину, to get along with the problem — впоратися з проблемою).

Висновок. У сучасному світі термінологія відіграє важливу роль у професійній комунікації соціально-педагогічної спрямованості, оскільки є джерелом одержання й передачі наукової інформації, а також інструментом опанування спеціальністю. Термінологія є частиною наукового апарату, яка дає можливість пізнати закономірності дослідницького процесу, визначити канали взаємодії з іншими елементами визначеної галузі науки. В процесі дослідження встановлено, що більшість термінів даної галузі за структурною класифікацією

є похідними, простими та створені за допомогою різних способів словотворення (суфіксація, префіксація). Виокремлено найбільш продуктивні моделі структури термінологічних словосполучень (Adj+N, N+N, Adj+N+N, N+N+N). Визначено, що структура термінів у соціально-педагогічному мовленні залежать від загальномовних тенденцій, а також природи понять, які висловлюють терміни.

Перспективу подальшого дослідження бачимо у проведенні перекладацького аналізу соціально-педагогічних текстів з урахуванням стилістичних особливостей, лексичних та граматичних трансформацій, що використовуються при передачі визначених термінів засобами української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. — К.: Українська енциклопедія, 2000. — 752 с.
2. Покровська О. А. Українська термінологія ринкових відносин: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. А. Покровська; Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Харків, 1995. — 207 с.
3. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории / Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. — М.: Наука, 1989. — 243 с.
4. Прохорова В. Н. Об эмоциональности термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии / В. Н. Прохорова. — М.: Наука, 1970. — С. 153–159.
5. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад / Ф. О. Циткіна. — Львів: ВЛІ, 1988. — 35 с.
6. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — 4-е изд., стереотипное / О. С. Ахманова. — М.: КомКнига, 2007. — 576 с.
7. Фомина М. И. Современный русский язык. Лексикология / М. И. Фомина. — М.: Высшая школа, 1978. — 256 с.

Стаття надійшла до редакції 28.01.14